

Zapraszam do lektury 😊

**Wskazania do pracy dla nauczycieli
(„w pigułce”) z uczniami z dysfunkcjami**

Autyzm

Zespół Aspergera

Dysleksja

Dysortografia

Dysgrafia

Dyskalkulia

Nadpobudliwość psychoruchowa

ADHD

Zespół Downa

Niedostuch

Niedowidzenie

Opracował Sławomir Partyka

Autyzm

Autyzm jest zaburzeniem rozwojowym, które najczęściej ujawnia się w ciągu pierwszych trzech lat życia jako rezultat zaburzenia neurologicznego, które oddziałuje na funkcje pracy mózgu.

Autyzm ma wpływ na rozwój mózgu w sferach rozumowania, kontaktów socjalnych i porozumiewania się. Dzieci i dorośli z autyzmem najczęściej mają kłopoty z komunikacją w grupie i wspólnych czynnościach. Zaburzenia utrudniają im porozumienie z innymi i stosunek do świata zewnętrznego. Chorzy mogą wykonywać te same ruchy ciała (np. machanie ręką, kotłowanie się), nietypowe reakcje wobec ludzi, lub przywiązanie do przedmiotów, czy sprzeciwianie się jakimkolwiek zmianom w rutynie. W niektórych przypadkach może występować agresja i/lub samookaleczanie się.

Autyzm może się objawiać w następujących sferach:

- mowa rozwija się słabo lub wcale, używanie słów bez znaczenia, porozumiewanie się gestami zamiast słów, słaba możliwość skupienia uwagi
- dziecko woli spędzać czas samo niż z innym, nie interesuje się zawieraniem przyjaźni, słaby kontakt wzrokowy, mało się uśmiecha
- nadwrażliwość na dotyk lub brak reakcji na ból, wzrok, słuch, dotyk, ból, węch, smak mogą być mniej lub bardziej upośledzone
- brak spontaniczności lub pomysłowości w zabawach, nie proponuje czynności, nie wymyśla zabaw
- nadpobudliwość lub otępienie, częste wybuchy złego humoru bez powodu, uparte przywiązanie do jednego przedmiotu lub osoby, może okazywać agresję lub autoagresję.

Zespół Aspergera

Jest to zaburzenie rozwoju mieszczące się w spektrum autyzmu. Charakteryzuje się upośledzeniem komunikacji dwustronnej, komunikacji słownej i pozasłownej, niechęcią do zaakceptowania zmian, brakiem giętkości myślenia oraz bardzo szczególnymi zainteresowaniami. Mocną stroną osób z AS jest zapamiętywanie faktów, dat, postaci. Wielu z nich jest uzdolnionych matematycznie. Istnieje duża rozbieżność w nasileniu symptomów w tym zespole: dziecko z łagodną formą, które nie było zdiagnozowane może po prostu wydawać się trochę dziwne, ekscentryczne.

Mówiąc ogólnie - trudnością dla takiego dziecka jest nawiązanie przyjaźni z powodu braku zrozumienia tych drobnych aspektów życia społecznego opisujących, jak to zrobić.

Posługiwanie się mową jest troszkę dziwaczne ponieważ przenoszone jest dokładne znaczenie tekstu czytanego lub słyszanego (brak zrozumienia żartów, figur retorycznych).

Dzieci takie są najszcześliwsze, jeżeli poruszają się według ustalonych schematów w uporządkowanym świecie. Jeżeli mają kłopot z podjęciem decyzji (bardzo często) wycofują się do ulubionych zajęć. Uwielbiają pochwały, wygrywanie, bycie pierwszym. Problem natomiast stanowią porażki, stawianie czoła krytyce.

Złe zachowanie często jest wynikiem niemożności w porozumieniu się, kłopotów ze zrobieniem czegoś, frustracji.

Dzieci takie potrzebują miłości, czułości, troski, cierpliwości i zrozumienia. Chronione w ten sposób rozkwitają.

Dzieci z AS są najczęściej inteligentne, szczęśliwe i kochające. Jeżeli spróbujemy przebić się do ich wewnętrznego świata możemy im pomóc w znalezieniu swojego miejsca w społeczności.

Dzieci te mają silną potrzebę skończenia raz rozpoczętego zadania, dobrze jest znaleźć metodę na rozładowanie stresu, jaki w takich przypadkach powstaje. Skuteczne jest poinformowanie, że daną czynność należy skończyć w x minut - dla dzieci starszych. Dla młodszych mogą pomóc sugestie, aby zapisać grę (program komputerowy), włożyć zakładkę do książki.

W miarę dorastania dzieci niektóre problemy zmniejszają się, ale też jak i z innymi dziećmi pojawiają się nowe.

Niektórzy nastolatki mogą odczuć brak przyjaźni jako duży problem, ponieważ próbują takową nawiązać jakimiś swoimi sposobami, ale trudno im ją podtrzymać. Nie jest to regułą.

Wiele związków koleżeńskich może trwać długo. Wiele umiejętności socjalnych musi być zapamiętanych (zakodowanych), aby ci młodzi ludzie mogli znaleźć swoje miejsce w społeczeństwie. Wykorzystaj więc każdą sytuację, aby to opisać, wytłumaczyć i powtarzaj, powtarzaj. Ciągłe i ciągłe - może któregoś dnia "zaskoczy" i trafi we właściwe miejsce.

Artykuł ten, podobnie jak większość opracowań tego typu, opisuje prawie wszystkie możliwe problemy, jakie mogą wiązać się z zespołem Aspergera. Nie znaczy to, że wszystkie wystąpią u każdego dziecka. Każde z tych dzieci ma swój własny pułap osiągnięć i porażek - jak każdy z nas.

Wskazania do pracy z uczniem z cechami autyzmu

1. Każde zajęcia powinny przebiegać wg. stałego schematu (potrzeba niezmienności). Im mniej się dzieje, ale tak samo, tym lepiej funkcjonują autystycy.
2. Należy jasno, konkretnie, zwięźle formułować polecenia (nieraz trzeba powtórzyć polecenie nawet kilka razy i podejść indywidualnie do dziecka).
3. Należy unikać potoku mowy (obszernego omawiania), ze względu na trudności z selekcją informacji; podać, co jest ważne, a co mniej ważne.
4. Do tych dzieci szybciej dochodzi informacja pisana, więc jak najwięcej należy używać informacji i poleceń na piśmie.
5. Przy odpowiedziach dziecka nieraz trzeba podpowiedzieć pierwsze słowo.
6. Dziecko autystyczne nie powinno ani na moment pozostawać bez jasno sformułowanego zadania, w przeciwnym razie wystąpić może mówienie do siebie lub inne dziwne zachowania czy stereotypie. W przypadku echolalii (powtarzanie usłyszanych słów bezpośrednio po ich usłyszeniu) można zwrócić uwagę dziecku umownym gestem (np. pokazując na buzię), oznaczającym, że ma być cicho. (Należy jak najczęściej używać tego gestu, aby był on rozpoznawalny i zrozumiały dla dziecka).
7. W przypadku zmęczenia, niechęci do pracy, złego zachowania, zaleca się odpoczynek dla dziecka w kącie wyciszenia, który jest w klasie.
8. W przypadku niewłaściwej reakcji dziecka, odnośnie jakiejś sytuacji np. głośnego krzyku lub ciągłego śmiechu nie należy krzyczeć, ani krytykować dziecka lecz konkretnie powiedzieć co ma zrobić (gdy dziecko autystyczne ma problemy z wyrażaniem swoich emocji i odczytywaniem czyichś emocji i nie powinno być za to karane).

CO TO JEST DYSLEKSJA, DYSGRAFIA, DYSORTOGRAFIA ?

Dysleksja rozwojowa - to specyficzne trudności w nauce czytania i pisania, mimo stosowania obowiązujących metod nauczania, normalnej inteligencji dziecka i sprzyjających warunków społeczno - kulturowych.

Definiujemy dysleksję jako specyficzne trudności występujące u dzieci w uczeniu się jednej lub kilku umiejętności: czytania, pisania, ortografii i innych form komunikacji pisemnej, którym mogą towarzyszyć trudności w wielu dziedzinach.

Trudności te nie są rezultatem ogólnego opóźnienia rozwoju czy wynikiem osłabienia wrażliwości zmysłowej. Są wynikiem zmian w centralnym układzie nerwowym.

W celu precyzyjnego wskazania trudności u dziecka używa się trzech określeń: dysleksja, dysgrafia, dysortografia. Ich rozumienie jest następujące:

- **Dysleksja** - to trudności w opanowaniu umiejętności czytania.
- **Dysgrafia** - to zaburzenia dotyczące techniki pisania, objawiające się niskim poziomem graficznym pisma.
- **Dysortografia** - to trudności w opanowaniu poprawnej pisowni, również zasad ortograficznych.

Zaburzenia te najczęściej współwystępują, ale mogą mieć charakter izolowany. W starszym wieku szkolnym kłopoty z czytaniem zmniejszają się, a czasem ustępują, natomiast trudności w pisaniu utrzymują się przez wiele lat.

WSKAZANIA DO PRACY Z UCZNIEM DYSLEKTYCZNYM W KLASIE

1. Nie należy wymagać czytania głośnego, indywidualnego w obecności klasy. Uczeń dyslektyczny powinien czytać głośno w obecności innych dzieci tylko taki tekst, który wcześniej opracował w domu.
2. Nie wymagać pisania dyktanda sprawdzającego razem z całą klasą, a ewentualny sprawdzian należy zrobić indywidualnie.
3. Nie należy omawiać błędów ucznia przy całej klasie, a przy omówieniu indywidualnym nie przedstawiać mu wszystkich błędów, jakie popełnił, a jedynie te, które w procesie reedukacji są zaplanowane do korekty.
4. Nie wolno przyśpieszać tempa czytania i pisania – nie wymagać czytania na czas. Dziecko z fragmentarycznymi zaburzeniami rozwojowymi potrzebuje dłuższego czasu na analizę i syntezę czytanego i pisanego tekstu, powinno więc wykonywać te czynności powoli.
5. Nie należy przeciążać dziecka większą ilością pisania i czytania. W przypadku dłuższych czytań nauczyciel powinien wyznaczyć tylko pewien odcinek tekstu do czytania głośnego.
6. Nie należy zwiększać napięć emocjonalnych dziecka dużymi wymaganiami, wywoływaniem do tablicy ; mobilizując do wysiłku nie trzeba przywoływać wzorów innych zdolniejszych uczniów, którym dziecko dyslektyczne nie jest w stanie dorównać.
7. Z uwagi na to, że kryteria ocen postępów szkolnych są dostosowane do możliwości uczniów o przeciętnym rozwoju – w stosunku do dzieci dyslektycznych nie spełniają one swojej funkcji wychowawczej, nie uwzględniają charakterystycznych cech uczniów z deficytami rozwojowymi.

W związku z tym pozostają następujące zalecenia:

- nauczyciel musi dostosować swoje wymagania do faktycznych możliwości dziecka,
- przy ustaleniu ogólnej oceny z języka polskiego nie mogą być najważniejsze wyniki prac pisemnych, ale wszystkie inne osiągnięcia dostrzegalne w zakresie tego przedmiotu; w ocenie ogólnej nie należy uwzględniać ocen czytania na czas i z dyktanda sprawdzającego,
- w zakresie czytania ważne jest to, aby uczeń opanował na tyle technikę czytania, aby rozumiał tekst; czytanie biegle i wyraziste na ogół przekracza możliwości ucznia dyslektycznego.

8. W pracy z dzieckiem dyslektycznym zaleca się wzmożone stosowanie zachęty, pochwały oraz organizowanie sytuacji, zapewniających dziecku choćby niewielkie sukcesy. Szczególnie ważne jest, aby co pewien czas umożliwiać dziecku wykazanie się wobec klasy dobrym przygotowaniem lekcji, pracy domowej z języka polskiego.

Pomocy uczniom z dysleksją należy udzielać w każdym wieku. Nigdy nie jest na to za późno.

Dyskalkulia, to specyficzne trudności w uczeniu się matematyki. Dyskalkulicy mają problemy z rozpoznawaniem i operowaniem liczbami. Przejawiają także trudności związane z liczeniem. Często gubią cyfry, mylą indeksy górne i dolne, nie potrafią dokładnie zmierzyć danego odcinka. Uczniowie z dyskalkulią mają problemy już od pierwszej klasy szkoły podstawowej.

Praca z dzieckiem z dyskalkulią

- pomoc nauczyciela w odczytywaniu dłuższych poleceń, upewnienie się czy uczeń dobrze je zrozumiał i ewentualne dodatkowe objaśnienia
- wydłużenie czasu przewidzianego na wykonywanie zadań związanych z czytaniem, pisaniem i liczeniem – szczególnie na klasówkach, sprawdzianach i egzaminach
- graficzne obrazowanie treści zadań
- zezwolenie na wykonywanie obliczeń „wybranych” przez dziecko sposobem np. mnożenie na palcach
- przeznaczenie większej ilości czasu na obliczenia pamięciowe
- pomoc w opanowaniu i złagodzenie wymagań w zakresie umiejętności opartych na sprawności percepcyjnych i orientacji w przestrzeni wymaganych np. na lekcjach geometrii
- odpytywanie częściej, ale z mniejszej partii materiału
- podpowiadanie brakujących słów podczas wypowiedzi ustnej
- w przypadku, kiedy nauczyciel nie jest w stanie przeczytać pracy ucznia, pracę powinien przeczytać uczeń wyjaśniając wszelkie wątpliwości
- wskazane jest u uczniów z zaburzoną orientacją przestrzenną i wolnym tempem pracy podzielenie sprawdzianu na części
- w przypadku pojawienia się błędów wynikających z zaburzeń funkcji percepcyjno-motorycznych np.: przestawianie cyfr w liczbie czy nieprawidłowy kierunek obliczeń w działaniach pisemnych dać uczniom możliwość korekty lub stosować inny rodzaj punktacji
- należy zadbać o dobrą jakość materiałów powierzonych uczniowi do wykonania.

Nadpobudliwość psychoruchowa

Typowe objawy w sferze nadpobudliwości ruchowej to: wzmożona ekspansja ruchowa i niepokój ruchowy. Dzieci ze wzmożoną ekspansją ruchową charakteryzują się ruchliwością (biegają, skaczą, krzyczą, na lekcji wyrwywają się do odpowiedzi, machają rękami, są pełne energii, szukają każdej okazji, aby wyżyć się ruchowo). Wykonują one natychmiast każde polecenie nauczyciela związane z ruchem. Gorzej jest, gdy mają coś wykonać na miejscu, w skupieniu. Nie mogą wtedy zapanować nad własnym pobudzeniem ruchowym. Na polecenia nauczyciela nie zwracają uwagi, co nie wynika z ich negatywnej postawy emocjonalnej, lecz z nieumiejętności panowania nad własnym pobudzaniem. Pobudzanie to wzrasta, gdy dziecko przebywa w grupie. Dlatego w domu może być spokojniejsze, a podczas indywidualnej rozmowy nadpobudliwość może się nie ujawnić. Przy większym nasileniu nadpobudliwości ruchowej może także wystąpić niezręczność, niezborność, brak dokładności, precyzji, co sprawia, że dzieci te ciągle coś tłuką, zrzucają, łamią i ulegają wypadkom. Często się wiercą i kręcą, nie potrafią się sprawnie ubrać czy spakować swoich rzeczy. Niepokój ruchowy objawi się dodatkowymi skurczami mięśni, tikami, wyładowaniami ruchowymi. Dzieci takie wykonują wiele drobnych, niepotrzebnych ruchów, np. bazgrzą po zeszytach, obgryzają ołówki, skrobią po ławce, niszczą rzeczy znajdujące się wokół nich. Wzrost emocjonalnego napięcia może doprowadzić do jąkania, nerwicy czy ruchów mimowolnych.

Nadpobudliwość w sferze poznawczej przejawia się inaczej. Dziecko nie może skupić się na jednej rzeczy, ciągle coś je rozprasza. Odwraca się, rozmawia z kolegami, nie słucha, co się mówi na lekcji, zwraca uwagę na każdy szmer głośno go komentując, a wyrwane do odpowiedzi nie wie w ogóle, o co jest pytane. Odrabianie lekcji trwa długo i z małymi efektami. W zeszytach często są niedokończone zdania, wyrazy, gubione litery. Wypracowania nie mają logicznego ciągu, są chaotyczne. Zaburzenie koncentracji może wzrastać przy powstawaniu napięć emocjonalnych. Czasami nadpobudliwość poznawcza może przejawiać się zaburzeniami procesu myślenia przy stosunkowo dobrej koncentracji. Występuje wtedy brak przemyślenia, pochopne wnioskowanie, brak głębszego zastanowienia się. Dziecko już chce odpowiadać, chociaż nauczyciel jeszcze nie skończył formułowania pytania. Odpowiedzi te są złe, niepełne, gdyż dziecko nie dokonało dostatecznej analizy myślowej. Uczeń taki sprawia wrażenie bezkrytycznego, mniej spostrzegawczego i mniej inteligentnego, niż jest w rzeczywistości. U takich dzieci może także występować wzmożona wyobraźnia. Zaczyna wtedy przeważać świat fantazji nad rzeczywistością. Dziecko takie jest zamyślane, pogrążone w swoim świecie, czasami coś mówi do siebie lub nie na temat, robi miny, nie śledzi tematu lekcji i nie uważa.

Objawy **nadpobudliwości w sferze emocjonalnej** są wielorakie. Polegają one głównie na zwiększonej wrażliwości na działające bodźce. U dzieci tych występują intensywniejsze reakcje uczuciowe na różne zdarzenia czy sytuacje. Są konfliktowe, mają trudności w przystosowaniu się do wymagań szkolnych. Obrażają się, bywają drażliwe, agresywne, łatwo przechodzą od płaczu do śmiechu.

Praca z dzieckiem nadpobudliwym psychoruchowo

1. W pracy z dzieckiem nadpobudliwym psychoruchowo należy zachować spokój i rozsądek. Nie można pozwolić, aby niepokój i nadruchliwość dziecka udzielały się dorosłym.
2. Dziecko powinno siedzieć blisko nauczyciela, w pierwszej ławce z dala od okna.
3. Nadmiernej aktywności dziecka nie należy hamować, ale ją pozytywnie ukierunkowywać, poprzez poproszenie go, np. o starcie tablicy, przyniesienie pomocy naukowych, zamknięcie sali lub wykonanie innej pożytecznej czynności, która umożliwi częściowe rozładowanie jego napięcia.
4. Nowe lub trudne zadania najpierw należy zademonstrować wykonując czynności z krótkimi, jasnymi, łagodnymi komentarzami do czasu, aż dziecko się nauczy. Oddziaływać na dziecko należy powoli, bez pośpiechu, głosem nieco stłumionym jakby w zwolnionym tempie, nie krzykiem.
5. Czas trwania zadania należy dostosować do możliwości skupienia się dziecka (5 minut dla dziecka nadpobudliwego psychoruchowo to bardzo długi czas!). Lepiej niech dziecko wykonuje częściej krótkie czynności od początku do końca, niż w ciągu dłuższego czasu zacznie wiele a nie skończy żadnej.
6. Należy zwracać uwagę na staranne wykonywanie prac oraz ich ukończenie a także utrzymywanie zainteresowania na zadaniu poprzez częste jego zmiany. Należy wracać do pracy rozpoczętej i niedokończonej.
7. Dziecku powinno się stopniowo wydłużać czas zadania i nasilać stopień trudności.
8. W zabawach, w których dziecko bierze udział powinny być jasno określone zasady oraz czas ukończenia. Nie można pozwolić na chaotyczny, niekontrolowany i bezładny ruch.
9. Po zajęciach z wychowania fizycznego czy innych zajęciach ruchowych wymagających dużej aktywności należy zastosować ćwiczenia wyciszające, np. relaksację, arteterapię.
10. Przy wykonywaniu danej czynności, np. pisaniu, rysowaniu należy usunąć ze stolika wszystkie zbędne przedmioty, a zostawić tylko to, co jest konieczne. Dziecko nadpobudliwe nie potrafi samo odgrodzić się od nadmiaru bodźców - wszystko je rozprasza!
11. W czasie odpytywania dziecko powinno mieć więcej czasu na sformułowanie odpowiedzi. Pierwsza odpowiedź nie powinna być oceniana, gdyż na ogół jest połączona i błędna.
12. Dziecku należy powierzać jakąś odpowiedzialność, jednak zadanie nie powinno przekraczać jego możliwości.
13. Dziecko należy nagradzać ilekroć uda mu się skończyć rozpoczętą czynność. Należy zauważać i uznawać wysiłek dziecka, nawet gdy efekt końcowy nie jest szczytem doskonałości.
14. Dorosły powinien umieć rozpoznawać wszelkie pozytywne zachowania dziecka i na nie reagować.
15. Dorosły powinien umieć oddzielać zachowanie, które mu się nie podoba od osoby dziecka. Można lubić dziecko, ale nie akceptować konkretnego zachowania.
16. Jeżeli dziecko kłóci się z innymi lub jest agresywne - należy się wtrącić. W przeciwnym razie, gdy agresja lub złość odniesie skutek dziecko będzie miało tendencje do powtarzania tego zachowania. Agresji nie wolno karać agresją!
17. Dorosły powinien unikać nieustannego negatywnego, podejścia, np. *nie rób, nie*.
18. Praca z dzieckiem nadpobudliwym wymaga dużej cierpliwości, gdyż mimo pozornego pośpiechu wykonuje ono czynności znacznie wolniej ze względu na to, że jego ruchy są mało ekonomiczne i z reguły słabo skoordynowane.

Co to jest ADHD?

W dużym uproszczeniu można powiedzieć, że u podłoża ADHD leży specyficzny tryb pracy mózgu, który utrudnia dziecku kontrolowanie własnych zachowań i osłabia zdolność skupienia uwagi.

Dla ADHD charakterystyczne jest występowanie trzech grup objawów nadruchliwości, impulsywności, oraz zaburzeń uwagi. Zwykle objawy są wyraźnie widoczne już między 5 a 7 rokiem życia, ale bywa, że rodzice zwracają na nie uwagę dopiero, gdy dziecko rozpocznie naukę w szkole.

Nadruchliwość to nadmierna, w porównaniu z dziećmi na tym samym poziomie rozwoju, aktywność ruchowa. Dzieci z ADHD mają bardzo dużą potrzebę ruchu, nie potrafią przez dłuższą chwilę pozostać w miejscu.

Impulsywność to niemożność powstrzymania się przed działaniem i „odczekania” do momentu, kiedy wykonanie czynności będzie łatwiejsze lub akceptowane przez otoczenie.

Zaburzenia uwagi to trudności w skupieniu się i tendencja do rozpraszania się nawet pod wpływem delikatnych bodźców.

Mimo, że wymienione objawy tworzą pewien stały wzór zachowań dziecka, jednak mogą one w mniejszym lub większym stopniu przeszkadzać innym i być przez to mniej lub bardziej widoczne. Dzieje się tak w zależności od wymagań i tolerancji otoczenia, w którym przebywa dziecko. Dlatego na podstawie samego nasilenia objawów, trudno jednoznacznie oddzielić dzieci z ADHD od dzieci zdrowych. Toteż przy rozpoznawaniu zespołu ADHD bierze się pod uwagę dodatkowe kryterium - wpływ objawów na funkcjonowanie. Innymi słowy mówiąc, musimy odpowiedzieć na pytanie czy i w jakim stopniu objawy utrudniają dziecku życie i czy stają się źródłem problemów w domu lub szkole.

Ze względu na ciągłość występowania omawianych zachowań, nieraz od wczesnego dzieciństwa, rodzicom może być trudno ustalić ich początek. Jest to cecha charakterystyczna dla ADHD - zespół ma przebieg powolny (jeśli w ogóle można użyć tego słowa w odniesieniu do ADHD), bez nagłych zmian zachowania. Jeśli obserwujemy zwiększenie liczby lub intensywności objawów, najczęściej wynika ono ze zmiany warunków zewnętrznych, w których żyje dziecko. Dobrym przykładem sytuacji, w której nasilenie objawów ADHD jest wynikiem nagłych zmian w otoczeniu, jest rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej.

Praca z dzieckiem z ADHD

- Opracowanie wspólnie z uczniem systemu zasad, reguł i związanych z nim nagród i konsekwencji.
- W różnych sytuacjach zatrzymajmy się na chwilę i poprośmy, aby dziecko opowiedziało, co może się zdarzyć. Przewidywanie, kiedy nastąpi niepożądane impulsywne zachowanie i powstrzymywanie ucznia przed wykonaniem takiej czynności, mówiąc jednocześnie o następstwach i konsekwencjach.

Nie możemy powstrzymać ruchliwości dziecka, więc zaakceptujmy, że „ono takie już jest”.

- Włączenie ucznia do aktywnego udziału w lekcji.
- Spróbujmy pokierować energią dziecka tak, aby jak najmniej przeszkadzało otoczeniu. Korzystanie w czasie lekcji z pomocy ucznia nadpobudliwego w wykonywaniu prostych czynności, po to, aby mógł spożytkować nadmierną ruchliwość.
- Organizujmy tak czas, aby uczeń miał możliwość zrealizować swoją ponad przeciętną potrzebę ruchu.
Zaplanujmy krótkie przerwy w czasie dłuższych prac na wyładowanie zgromadzonej energii.

Dziecko nie jest niegrzeczne, wręcz przeciwnie, bardzo się stara, tylko nie może zbyt długo skupić się na jednej rzeczy.

- Ograniczyć ilość bodźców dochodzących do uczniów.
- Indywidualizacja pracy i stała bezpośrednia praca z uczniem.
- Zapewnienie uczniowi miejsca w pierwszej ławce, blisko nauczyciela. Uczeń powinien siedzieć sam lub z bardzo spokojnym uczniem (ale nie z najlepszym przyjacielem). Nigdy nie sadzamy przy oknie. W przypadku, gdy uczeń potrzebuje dużo przestrzeni, sadzamy w ostatniej ławce.
- Dostosowanie tempa pracy do możliwości ucznia.
- Polecenia należy kierować do dziecka w sposób krótki.
- Mówiąc dbaj o dobry kontakt wzrokowy.
- Postaraj się, aby dziecko zatrzymało się, popatrzyło i skupiło się na tym co robisz.
- Wyznaczenie uczniowi konkretnego celu i podzielenie zadania na mniejsze możliwe do zrealizowania etapy.
- Zmniejszenie ilości materiału przepisywanego z tablicy lub z książek.
- Stosowanie zasady: uczeń łatwiej zapamiętuje nowy, ciekawy, zwięzłe przekazany materiał.
- Ilustrowanie materiału schematami, podawanie uczniom różnych metod mnemotechnicznych, wierszyków, powiedzonek.
- Wykorzystanie materiałów, którymi można manipulować, dotknąć je.
- Szybka, najlepiej natychmiastowa kontrola poprawności wykonania zadań.

Zespół Downa

Zespół Downa, trisomia 21 (ang. *Down syndrome, trisomy 21*), dawniej nazywany **mongolizmem** – zespół wad wrodzonych spowodowany obecnością dodatkowego chromosomu 21. Eponim pochodzi od nazwiska brytyjskiego lekarza Johna Langdona Downa, który opisał go w 1866 roku. W 1959 roku Jérôme Lejeune odkrył, że u podstaw zespołu wad wrodzonych leży trisomia 21. chromosomu.

Osoby z zespołem Downa mają mniejsze zdolności poznawcze niż średnia w populacji zdrowej. Wahają się one od lekkiego do średniego opóźnienia umysłowego. Zaburzenia rozwojowe manifestują się głównie jako skłonność do zawężonego myślenia lub naiwnością. Niewiele osób wykazuje ciężkie lub głębokie opóźnienie umysłowe. Częstość występowania zespołu Downa szacuje się na 1 przypadek na 800–1000 żywych urodzeń.

Wiele objawów przedmiotowych zespołu Downa jest niecharakterystycznych i spotyka się je także u osób z prawidłowym kariotypem. Zalicza się do nich: pojedynczą bruzdę dłoniową (zamiast podwójnej bruzdy na jednej lub obu dłoniach), migdałowaty kształt oczu spowodowany fałdem nad powieką, krótsze kończyny, osłabione napięcie mięśniowe oraz wystający język. U osób z zespołem Downa istnieje zwiększone ryzyko wystąpienia: wad wrodzonych serca, refluku żołądkowo-przełykowego, nawracających infekcji ucha, zespołu bezdechu śródsennego i chorób gruczołu tarczowego.

Ostateczny stopień rozwoju i komfort życia dziecka z zespołem Downa mogą poprawić działania zainicjowane już we wczesnym dzieciństwie tj. prawidłowa opieka lekarska, akceptacja i zaangażowanie rodziny oraz edukacja i szkolenie zawodowe. Istnieją jednak pewne fizjologiczne i genetyczne ograniczenia, których nie można pokonać.

Praca z dzieckiem z Zespołem Downa

- eliminowanie niepożądanych zachowań chłopca wobec kolegów, nauczycieli i innych pracowników szkoły,
- dostrzeganie i zrozumienie przez ucznia konsekwencji jego zachowań,
- wdrażanie do przyjmowania postaw społecznie akceptowanych w szkole i poza nią,
- budzenie wśród rówieśników empatii,
- uświadamianie uczniom skutków ich negatywnego zachowania i wrogiego nastawienia wobec kolegi,
- pokazywanie wzorców właściwego zachowania,
- przekonanie uczniów o potrzebie wzajemnej tolerancji i akceptacji,
- wydłużenie limitu czasu na wykonywanie wszelkich czynności szkolnych,
- czynne angażowanie ucznia w życie klasy i szkoły,
- dostosowanie programu dydaktyczno-wychowawczego do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia,
- usprawnianie motoryki małej,
- wzbogacanie słownika i doskonalenie mowy,
- ćwiczenia spostrzegawczości słuchowej i wzrokowej,
- wyrabianie koordynacji zmysłowej, koncentracji uwagi i samokontroli,

Propozycje ćwiczeń usprawniających manualnie i grafomotorycznie

1. Ćwiczenia rozmachowe (celem jest rozluźnianie napięcia mięśni ramienia i przedramienia) :

- zamalowywanie farbami dużych płaszczyzn ruchami poziomymi lub pionowymi z zachowaniem kierunku od strony lewej do prawej, z góry na dół
- zamalowywanie dużych konturów rysunków
- pogrubianie konturów dużych rysunków i form geometrycznych
- rysowanie i malowanie dużych form kolistych z zachowaniem kierunku pisania owali

2. Ćwiczenia uelastyczniające palce:

- obrysowywanie przedmiotów i szablonów
- układanie dowolne i według wzoru z patyczków, zapalek, sznurka itp
- nawijanie i zwijanie włóczki, przewlekanie przez otwory i sieci
- zwijanie sznurka lub drucików wg wzoru lub tworzenie własnych kompozycji
- nawlekanie koralików, sortowanie guzików, koralików, nakładanie kótek na patyk.
- przewlekanie i wiązanie tasemek
- wycinanie dowolne i po śladzie
- lepienie, ugniatanie plasteliny, modeliny, mas plastycznych, toczenie i ugniatanie wałeczków, rogalików, kulek itp.
- darcie, zgniatanie, składanie i rozwijanie papieru.
- kolorowanie obrazków
- przewracanie kartek w książce.
- wypełnianie konturów według wzoru (kredki, farby, wydzieranki)
- rysowanie i dokończanie szlaków, znaków graficznych dowolnie lub po śladzie

3. Ćwiczenia manualno - graficzne

- kalkowanie znaków literopodobnych
- wykorzystywanie wzorników pisma
- pisanie palcem w powietrzu
- kreślenie ślimaków i spirali na zmniejszających się formatach
- rysowanie szlaczków(po śladzie, dokończanie zaczętego wzoru odwzorowywanie szlaczków wg wzoru)
- samodzielne rysowanie różnorodnych wzorów
- pisanie po śladzie kropkowym
- obrysowywanie szablonów i figur literopodobnych oraz liter
- kreślenie kształtów graficznych w powietrzu.
- domalowywanie brakujących części do obrazka
- wypełnianie konturów za pomocą kreskowania
- kreślenie linii w ograniczonym polu - labirynty
- kopiowanie rysunków przez kalkę i pogrubianie konturów

Praca z dzieckiem niedosłyszącym

Zapewnij dziecku wsparcie i zadбай o dobrą atmosferę na lekcji, doceniaj i wspieraj !

- Należy zapewnić dobre oświetlenie klasy oraz miejsce w pierwszej ławce w rzędzie od okna. Uczeń będąc blisko nauczyciela, którego twarz jest dobrze oświetlona, może słuchać jego wypowiedzi i jednocześnie odczytywać mowę z ust. Należy też, umożliwić dziecku odwracanie się w kierunku innych kolegów odpowiadających na lekcji – co ułatwi lepsze zrozumienie ich wypowiedzi
- Nauczyciel mówiąc do całej klasy, powinien stać w pobliżu dziecka
- Należy mówić do dziecka wyraźnie używając normalnego głosu i intonacji, unikać gwałtownych ruchów głową czy nadmiernej gestykulacji.
- Należy zadbać o spokój i ciszę w klasie – eliminować zbędny hałas m.in. zamykać okna przy ruchliwej ulicy, unikać szeleszczenia kartkami papieru, szurania krzesłami – to utrudnia dziecku rozumienie poleceń
- Dziecko z wadą słuchu ma trudności z równoczesnym wykonywaniem kilku czynności w tym samym czasie, nie jest w stanie słuchać nauczyciela – co wymaga obserwacji jego twarzy – jednocześnie otworzyć książkę na odpowiedniej stronie i odnaleźć wskazane ćwiczenie. Dlatego często nie nadąża za tempem pracy pozostałych uczniów w klasie.
- Dziecko niedosłyszące powinno siedzieć w ławce ze zdolnym uczniem, zrównoważonym emocjonalnie, który chętnie dodatkowo będzie pomagał np. szybciej otworzy książkę, wskaże ćwiczenie, pozwoli przepisać notatkę z zeszytu itp.
- W czasie lekcji wskazane jest używanie jak najczęściej pomocy wizualnych i tablicy (m.in. zapisanie nowego tematu, nowych i ważniejszych słów związanych z tematem, dat na lekcji historii), aby dziecku ułatwić zrozumienie nowego tematu.
- Należy umożliwić uczniowi przemieszczanie się w klasie tam, gdzie dzieją się ważne doświadczenia. Poprzez bliższą obserwację zapewnić poznanie wielozmysłowe – także z udziałem wzroku, dotyku i słuchu.
- Do dziecka niedosłyszącego zwracamy się po imieniu, aby zwrócić jego uwagę na twarz osoby mówiącej, unikamy gwałtownego dotykania, szarpania – w celu nawiązania kontaktu.
- Należy unikać pytań - czy rozumiesz?, bo najczęściej kiwnie głową potakująco. Podobnie też pytania w formie intonacji np. Pada deszcz?, odrobiłeś lekcje? – dziecko odbiera jak twierdzenie – nie odczytując formy pytającej. Dlatego też, dziecko należy zapytać: Czy pada deszcz? Czy odrobiłeś lekcje?

- Nauczyciel powinien często zwracać się do dziecka niesłyszącego na lekcji, zadawać pytania – ale nie dlatego, aby oceniać jego wypowiedzi, ale by zmobilizować ucznia do lepszej koncentracji uwagi i ułatwić mu lepsze zrozumienie tematu.

Wskazania do pracy dydaktyczno - wychowawczej z uczniem niedowidzącym

Często uczniowie słabowidzący wymagają:

- udostępnienia demonstrowanego obiektu do indywidualnej obserwacji,
- ukierunkowania ich uwagi na poszczególne części czy elementy, które są trudniejsze do wzrokowego spostrzeżenia,
- dodatkowego słownego opisanie bardzo małych części czy elementów, których spostrzec nie potrafią
- zachęcenia do dotykowego zapoznania się z tymi częściami i elementami, które wzrokowo są dla nich niedostępne
- bardziej szczegółowego wyjaśnienia budowy (całości i poszczególnych części) demonstrowanego obiektu
- dłuższego czasu do obserwowania i zapoznania się z demonstrowanym obiektem.

Wskazania indywidualne

- Zadać o to, aby podczas samodzielnej pracy z tekstem pisanym (testy, sprawdziany) uczeń otrzymał materiały dobraną czcionką.
- W miarę możliwości wydłużyć czas przeznaczony na samodzielną pracę z tekstem pisanym.
- Uczeń powinien siedzieć blisko nauczyciela, po to aby lepiej widzieć, słyszeć i mieć ułatwioną możliwość korzystania z pomocy.
- Należy go sadzać na wprost prezentowanego materiału i gdy istnieje taka potrzeba, przybliżyć materiał do ucznia.
- Jeśli istnieje taka potrzeba, uczeń powinien otrzymywać dany materiał [tekst] odpowiednio powiększony na swoją ławkę – aby nie był wyłączony z tego, co robi reszta uczniów.
- Jeśli to możliwe należy stosować kontrasty, np. jasny obiekt eksponować na ciemnym tle i odwrotnie, lub na tle o jednakowej barwie.
- Ważna jest postawa siedzącego obok ucznia kolegi, choć istnieje niebezpieczeństwo zbyt dużego uzależnienia się od sąsiada.

- Dobrze byłoby, gdyby uczniowi z wadą wzroku przydzielać obowiązki na równi z pozostałymi dziećmi bez specjalnych przywilejów i gdyby przystosowało się ono do reguł obowiązujących jego kolegów.
- W ocenie ucznia należy brać pod uwagę przede wszystkim jego aktywność, wkład pracy, zainteresowanie przedmiotem, systematyczność i pilność oraz wiadomości i umiejętności.